

Sygn. akt III CZ 165/22

POSTANOWIENIE

Dnia 27 października 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Monika Koba (sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

w sprawie z powództwa D. S. i A. S. następców prawnych H. S.
przeciwko Ł. P., M. P. i K. L.
o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli ewentualnie o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 27 października 2022 r.,
zażalenia powodów D. S. i A. S. następców prawnych H. S.
na postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku
z dnia 26 lipca 2017 r., sygn. akt I ACa 919/16,

oddala zażalenie.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 26 lipca 2017 r. Sąd Apelacyjny w Białymstoku odrzucił skargę kasacyjną powoda H. S. od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 6 kwietnia 2017 r., w sprawie z jego powództwa przeciwko Ł. P., M. P. i K. L. o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli ewentualnie o zapłatę.

U podstaw rozstrzygnięcia legło stwierdzenie, że powód mimo wezwania nie uiścił opłaty od skargi kasacyjnej w kwocie 6 000 zł, a jego wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym został oddalony postanowieniem Sądu Apelacyjnego z dnia 10 lipca 2017 r. Zażalenie wywiedzione przez powoda od tego postanowienia zostało natomiast odrzucone jako niedopuszczalne

postanowieniem Sądu Apelacyjnego z dnia 26 lipca 2017 r. Sąd Apelacyjny przyjął także, że powód nie wykazał swojego uprawnienia do samodzielnego wniesienia skargi kasacyjnej, nie dowodząc, że jest wpisany na listę radców prawnych lub adwokatów.

Zażalenie od powyższego rozstrzygnięcia złożył powód, wnosząc o jego uchylenie. W motywach zażalenia zakwestionował odmowę zwolnienia go od opłaty od skargi kasacyjnej, a także zanegowanie jego zdolności postulacyjnej do samodzielnego wniesienia skargi.

Na żądanie Sądu Najwyższego, zgłoszone na podstawie art. 63 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (tekst. jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1254), Sąd Apelacyjny w Białymstoku sporządził uzasadnienie postanowienia tego Sądu z dnia 10 lipca 2017 r., oddalającego wniosek powoda o zwolnienie od opłaty od skargi kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 6 kwietnia 2017 r.

Sąd ten wskazał, że z treści załączonego do skargi kasacyjnej oświadczenia majątkowego oraz innych pism procesowych wynikało, że powód ponosił wydatki na mieszkanie w wysokości ok. 600 zł miesięcznie i skorzystał z pomocy finansowej Krajowej Izby Radców Prawnych w kwocie 2.280 zł. Uzyskiwał nadto dochód w postaci emerytury w kwocie ok. 2.180 zł, a także dysponował oszczędnościami w kwocie 12.000 zł i przysługiwało mu spółdzielcze prawo do lokalu mieszkalnego. W ocenie Sądu posiadanie przez powoda oszczędności nie pozwala przyjąć, by na dzień wydania orzeczenia odmawiającego zwolnienia od kosztów sądowych nie mógł, bez uszczerbku w koniecznych wydatkach, uiścić opłaty sądowej od skargi kasacyjnej w kwocie 6.000 zł.

Postanowieniem z dnia 20 lutego 2018 r. Sąd Najwyższy zawiesił postępowanie zażaleniowe z uwagi na zgon powoda H. S. w dniu 27 września 2017 r.

Po ustaleniu, że postanowieniem z dnia 29 maja 2018 r. Sąd Rejonowy w Ostrołęce (I Ns 211/18) stwierdził, że spadek po H. S. na podstawie ustawy z dobrodziejstwem inwentarza nabyli jego synowie D. S. i A. S. po ½ części każdy z nich, Sąd Najwyższy podjął zawieszone postępowanie zażaleniowe z udziałem

następców prawnych zmarłego powoda (art. 180 § 1 pkt 1 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Odstępstwo od zasady wynikającej z art. 87¹ § 1 k.p.c., przewidziano w przypadkach wymienionych w art. 87¹ § 2 k.p.c., między innymi w sytuacji, gdy stroną jest radca prawny (adwokat). Przepis ten nie określa wymagania, aby radca prawny (adwokat) - podobnie jak inne wymienione w nim osoby posiadające zdolność postulacyjną - wykonywały swój zawód.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się, że celem wprowadzenia przymusu adwokacko – radcowskiego jest zapewnienie możliwości sprostania przez wnoszącego skargę kasacyjną wysokim wymaganiom tego środka odwoławczego, czemu mogą podołać jedynie osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje. Odrzuca się przy tym rozumowanie, wedle którego kwalifikacje te – nabyte skutecznie – trwają tylko dopóty, dopóki posiadająca je osoba zajmuje określone stanowisko lub wykonuje określony zawód. Podkreśla się również, że zwolnienie konkretnie wymienionych osób od przymusu adwokackiego w ich własnych sprawach zostało podyktowane nie posiadaniem przez nich określonego statusu zawodowego, lecz nabyciem szczególnych kwalifikacji zawodowych a sformalizowane wymogi dotyczące wykonywania zawodu radcy prawnego (adwokata), określone ramami ustawy, mają zastosowanie wtedy, gdy działa on jako pełnomocnik osoby trzeciej, a nie w przypadku, gdy podejmuje czynności procesowe we własnej sprawie (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 24 listopada 1997 r., II CKN 270/97, OSNC 1998, nr 5, poz. 82 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 12 lipca 2022 r., III CZ 195/22, niepubl.). Zdolność postulacyjną w postępowaniu kasacyjnym (zażaleniowym) we własnej sprawie ma zatem także emerytowany adwokat (radca prawny) (zob. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z 30 września 2008 r., II CZ 65/08, niepubl.). Nie można zatem uznać, że powód nie wykazał dostatecznie swojej zdolności postulacyjnej do złożenia skargi kasacyjnej we własnej sprawie (k. 279).

Trafnie natomiast Sąd Apelacyjny przyjął, że powód nie usunął braków formalnych skargi kasacyjnej w postaci uiszczenia opłaty od skargi kasacyjnej,

a lakoniczna argumentacja zażalenia nie dostarcza argumentów na rzecz podważenia stanowiska tego Sądu, że wniosek powoda o zwolnienie od opłaty od skargi kasacyjnej był nieuzasadniony.

Zakwestionowane postanowienie odmawiające powodowi zwolnienia od opłaty od skargi kasacyjnej jest niezaskarżalne, a skarżący nie zgłosił wprost wniosku na podstawie art. 380 w związku z art. 398²¹ k.p.c. o jego kontrolę przez Sąd Najwyższy w postępowaniu zażaleniowym, co jest wymogiem koniecznym jej przeprowadzenia (zob. m.in. niepublikowane postanowienia Sądu Najwyższego z 12 stycznia 2006 r., II CZ 128/06; z 16 lipca 2008 r., II CZ 40/08; z 6 maja 2011r., II CZ 12/11; i z 27 czerwca 2013r., III CZ 28/13). Uznać jednak należy, że treść zarzutów zażalenia zawiera *implicite* wniosek o dokonanie takiej kontroli, skoro koncentrują się one jednoznacznie na zwalczaniu stanowiska Sądu Apelacyjnego wyrażonego w postanowieniu z dnia 10 lipca 2017 r., odnośnie do braku podstaw przyznania skarżącemu zwolnienia od opłaty od skargi kasacyjnej.

Zwolnienie z kosztów sądowych może być uzasadnione jedynie wówczas, gdy jest konieczne dla zagwarantowania uzyskania ochrony sądowej podmiotom znajdującym się w obiektywnie trudnej sytuacji ekonomicznej, dla których poniesienie kosztów w całości, a nawet w części, nie jest możliwe bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania, czyli minimum koniecznego dla zapewnienia godnej egzystencji (art. 102 ust. 1 u.k.s.c.). Zwalnianie od opłat stanowi nie tylko środek realizacji prawa obywatela do sądu, ale także uszczuplenie dochodów państwa. Pomędzy ochroną obydwu tych wartości musi istnieć pewna równowaga, a sąd rozpoznający wniosek o zwolnienie od kosztów powinien w odpowiednich proporcjach uwzględnić zarówno interes fiskalny państwa, jak i faktyczne, a nie tylko prawne, gwarancje dostępu do sądu.

Z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wynika, że wymóg uiszczenia opłat sądowych nie może być uznany za ograniczenie prawa dostępu do sądu, które jest *per se* niezgodne z art. 6 § 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzonej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r. zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2 (Dz. U. 1993 Nr 61, poz. 284, dalej: „Konwencja”). Jednakże państwo musi

zapewnić, aby dostęp do sądu nie był dla jednostki niemożliwy ze względów ekonomicznych i określić sposoby tego zapewnienia. Koszty nie mogą więc przybierać poziomu nadmiernie wysokiego tzn. nieproporcjonalnego do możliwości finansowych strony. Oceny tej proporcjonalności są dokonywane w świetle szczególnych okoliczności konkretnej sprawy i etapu postępowania, na którym jest nakładany obowiązek ponoszenia kosztów (por. m.in. wyroki ETPC z 19 czerwca 2001 r. w sprawie Kreuz p. Polsce, skarga nr 28249/95; z 26 lipca 2005 r. w sprawie Jedamski i Jedamska p. Polsce, skarga nr 73547/01; z 26 lipca 2005 r. w sprawie Podbielski i PPU Polpure p. Polsce, skarga nr 39199/98; z 20 stycznia 2009 r. w sprawie Palewski p. Polsce, skarga nr 32971/03; z 6 lipca 2009 r. w sprawie Kupiec p. Polsce, skarga nr 16828/02).

Podkreślenia przy tym wymaga, że w postępowaniu kasacyjnym uzasadnione jest stosowanie zwiększonego rygoryzmu w kwestii wnoszenia opłat sądowych, co wynika z jego szczególnego charakteru realizującego głównie interes publiczny polegający na zapewnieniu jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych i kontroli prawomocnych orzeczeń sądowych z punktu widzenia ich zgodności z prawem (zob. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z 17 maja 2012 r., I CZ 55/12, niepubl.).

Dokonana przez pryzmat przedstawionych wyżej założeń weryfikacja rozstrzygnięcia Sądu Apelacyjnego o odmowie zwolnienia powoda od obowiązku uiszczenia opłaty od skargi kasacyjnej wskazuje, że jest ono trafne. Oznacza to, że wobec nieuiszczenia przez skarżącego opłaty, mimo stosownego wezwania, zasadne było również odrzucenie przez ten Sąd skargi kasacyjnej jako nieopłaconej (art. 398⁶ § 2 k.p.c.). Zażalenie nie przedstawia żadnych racji, które podważałyby zasadność stanowiska o odmowie zwolnienia od opłaty. Przesądzający w tym kontekście jest fakt, że w dacie ubiegania się o zwolnienie od kosztów sądowych powód posiadał oszczędności w kwocie 12.000 zł, które umożliwiały mu pokrycie opłaty od skargi kasacyjnej w wysokości 6.000 zł, odpowiadającej zaledwie połowie ujawnionych w oświadczeniu majątkowym oszczędności.

Oceny tej nie zmienia uzyskanie przez poprzednika prawnego powodów zapomogi pieniężnej w kwocie 2 280 zł w styczniu 2017 r. z Funduszu Seniora Okręgowej Izby Radców Prawnych w O. (k. 278), skoro w czerwcu 2017 r., czyli niespełna sześć miesięcy po jej uzyskaniu, H. S. dysponował oszczędnościami w kwocie 12 000 zł (k. 280 – 283). Stanowiska skarżącego nie wspiera także, zawiadomienie o wszczęciu postępowania dotyczącego zaległości z tytułu składek na ubezpieczenie zdrowotne, skoro pochodzi ono z 2 listopada 2015 r. (k. 320), nie zostało wykazane jaka zaległość z tego tytułu została ostatecznie ustalona, a w oświadczeniu majątkowym z czerwca 2017 r. skarżący nie wykazał żadnych zobowiązań.

Niemożliwości uiszczenia opłaty od skargi kasacyjnej nie dowodzi także skierowane do H. S. wezwanie do zapłaty z dnia 25 sierpnia 2017 r. dotyczące kwoty 1316, 10 zł z ustawowymi odsetkami, z tytułu opłat eksploatacyjnych za garaż, skoro na należność tę składają się kwoty rzędu około 25 zł miesięcznie, które nie były regulowane w latach 2015 – 2017 (k. 321). Przyczyny powstania tej zaległości nie zostały bliżej wyjaśnione przez powoda, który w tym okresie dysponował stałym dochodem z tytułu emerytury oraz zgromadził oszczędności, a także regulował obciążające go w toku postępowania zainicjowanego w 2016 r. koszty sądowe w postaci opłaty od pozwu i apelacji (k. 11 i k. 148).

Z przytoczonych względów, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c. orzeczono, jak w sentencji.

[SOP]

[ł.n]